

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
Інформаційно-бібліографічний відділ

«...Дух, що тіло рве до бою...»

(сценарій літературного вечора,
присвяченого 165-річчю від дня народження Івана Франка)

Іван Франко
(1856—1916)

Київ, 2021

82-2(477)

Дух

Дух що тіло рве до бою: сценарій літературного вечора, присвяченого 165-річчю з дня народження Івана Франко / підготували: Л. Полозенко, Г. Полозенко. – К. : НУБіП, 2021. – 10 с.

«...Дух, що тіло рве до бою...»
(до 165-річчя від дня народження Івана Франка)

« ...Я син народа,
Що вгору йде, хоч був
запертий в льох,
Мій поклик: праця,
щастя і свобода,
Я є мужик, пролог, не епілог...»
(Іван Франко)

27 серпня 2021 року минає 165 років від дня народження Івана Франка – видатного українського письменника-поета, громадського діяча, мислителя, який все своє життя присвятив справі свободи, братерства, гуманізації відносин між народами, прокладання дороги до державного самовизначення українського народу.

...Я думав про людське братство нове,
І думав, чи в світ воно швидко прийде?
І бачив я в думці безмежні поля:
Управлена спільним трудом, та рілля
Народ годувала щасливий свободний.
Чи се ж Україна, чи се край мій рідний,
Обдертий чужими і світом забутий?
Так се Україна, свободна, нова!
І в моєму серці біль втишувався лютий!...
(1881 р.)

Народився Іван Якович Франко 27 серпня 1856 року в сім'ї коваля Якова Івановича Франка та матері Марії Миколаївни Кульчицької. Важкою працею добували вони шматок хліба і з раннього дитинства привчали до праці свого сина Івася. Батько Івана Франка відіграв велику роль у формуванні характеру сина та поглядів на життя.

Ось що пише поет про село:

...В село ходив. Душа щемить і досі
від тих картин, що зустрічав я там...
При праці старші, діти голі й босі,
без догляду надворі по хатах
маленькі плачуть бо у полі мати...

Початкову освіту Іван Франко здобував у сусідньому селі Ясениця-Сільна. Там почав вивчати німецьку і польську мови, потім була гімназія в Дрогобичі з 1867 по 1875 рік. Ще гімназистом 1874 року Іван Франко почав друкуватись. Першою публікацією був сонет «Пісні народні» у Львівському журналі «Друг». У ньому поет висловив нову сміливу на той час в Галичині думку про безсмертну силу народу, що є джерелом і його творчості.

Криниця та з новими, чудними струями,
То дух народа твого – а хоч сум повитий,

Співа до серця серцем – а живими словами...

Щоб наші серця жаром чистим запалити.

З 1875 року Франка зарахували студентом філософського факультету Львівського університету, пізніше в 1891 році йому вдалось закінчити і Чернівецький університет, а в 1894 році захистити у Відні докторську дисертацію.

Навчаючись у Львівському університеті він приймав активну участь у громадській діяльності, за таку участь (з групою студентів) був арештований. В цей час Іван Якович писав статті політичного характеру, бо його приваблювали ідеї економічної та соціальної рівності та справедливості, громадянської свободи та індивідуальної ініціативи.

Бурхлива діяльність Франка декілька разів переривалась арештами: в березні 1880 році – 3 місяці в тюрмі міста Коломия, в 1889 році – 2 місяці за зв'язок з групою київських студентів, які приїхали на Галичину.

У вірші «На суді», який написано у квітні 1880 року поет, звертаючись до суддів, наголошує:

Судіть мене, судді мої,
Без милості фальшивої
Не надійтесь, що верну я
З дороги «нечестивої».
Не надійтесь, що голову
Пред вами схилю я
Що в добрість вашу вірити
Буду одну хоч хвилину я.

Коли його судили, то під час суду Іван Франко тримався мужньо і запитував суддів:

Одно лишень прошу я вас,
Скажіть виразно й сміло ви,
Яка вина моя і тих,
Що враз за мною йдуть і йшли?
Скажіть виразно: «Люди ті –
Се зрадники! Вони хочять
Перетворить, перевернуть,
Звалити наш суспільний лад»
За те, що паном в нім багач
А гнесь слугою люд німий,
За те, що чесна праця в нім
Придавлена, понижена,
Хоч весь той ваш суспільний лад
Піддержує й живить вона.
За те, що дармоїдство тут
З робочих рук ссе кров і піт...

В тюрмі для нього було створено найсуворіший режим, його тримали у найгірших камерах разом з карними злочинцями, заборонили користуватися книжками.

...Сиджу в тюрмі, мов в засідці стрілець,
Усякий звір поперед мене вчиться,
Не криється від мене не боїться,
Показує, в чому хто є митець.
Тут всяку видно наголо особу,
Мов фрак роздівши й мундир урядовий,
Вони і людську скинули подобу...
Я в засідці дрібнії точу стріли,
І напинаю лук свій, все готовий –
Ну, бачність, звірі! Не хиблю я ціли!

З юних років Іван Франко був сповнений любов'ю до людини праці, до своєї України.

Україно, моя сердечна нене!
Не лай мене, стражденна, незабута,
Що не дало моє життя злиденне
Того, що ждати ти могла від мене!
Gosa perduta!

У 1887 році вийшла в світ збірка «З вершин і низин». У ній Іван Франко виступає як гідний наступник Тараса Шевченка, продовжувач його революційних традицій у зовсім нових умовах визвольної боротьби, тут охоплено головні твори його суспільної лірики.

Ось деякі рядки віршів цього видання.

Вічний революціонер —
Дух, що тіло рве до бою,
Рве за поступ, щастя й волю, —
Він живе, він ще не вмер.
Ні попівськії тортури,
Ні тюремні царські мури,
Ані війська муштровні,
Ні гармати лаштовані,
Ні шпійонське ремесло
В гріб його ще не звело.

Івана Франка називають каменярем, бо залізний молот його символ.

У кожного в руках тяжкий залізний молот,
І голос сильний нам згори, як грім, гримить:
"Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод
Не спинить вас!
Зносить і труд, і спрагу, й голод,
Бо вам призначено скалу сесю розбить".
(Каменярі)

З теплотою і любов'ю поет звертається до матінки – землі.
Земле, моя всеплодющая мати,
Сили, що в твоїй живе глибині,
Краплю, щоб в бою сильніше стояти,

Дай і мені!
Силу рукам дай, щоб пута ламати,
Ясність думкам – в серце кривди влучать,
Дай працювать, працювать, працювати,
В праці сконать!

У розділі «Веснянки» крім звернення до матінки-землі є віршовані рядки про весну, літо, про українську ниву, про соловейка, який співає у саду, весняні пісні. А починається цей розділ таким віршем.

Грмить! Благодатна пора наступає,
Природу розкішна дрозж пронімає,
Жде спрагла земля плодотворної зливи,
І вітер над нею гуляє бурхливий,
І з заходу темная хмара летить -
Грмить! Грмить!
Тайна дрозж пронімає народи, -
Мабуть, благодатная хвиля надходить...
Мільйони чекають щасливої зміни,
Ті хмари - плідної будучини тіни,
Що людськість, мов красна весна, обновить...
Грмить!

У 1896 році виходить збірка «Зів'яле листя», яка є вершиною інтимної лірики Івана Франка.

Не знаю, що мене до тебе тягне,
Чим вчарувала ти мене, що все,
Коли погляну на твоє лице,
Чогось мов щастя й волі серце прагне.

***

Твої очі, як те море
Супокійне, світляне:
Серця мого давнє горе,
Мов пилінка, в них тоне.
Твої очі, мов криниця
Чиста на перловім дні,
А надія, мов зірниця,
З них проблискує мені.

Збірка «Зів'яле листя» - це сповідь поета. Сам Франко назвав вірші, які увійшли в цю збірку «найсуб'єктивнішими з усіх, які з'явилися від часу автобіографічних поезій Шевченка.

В цій збірці багато віршів, які стали піснями – «Ой ти дівчино, з горіха зерня», «Зелений явір», «Червона калина, чого в лузі гнешся» та інші.

Ой ти, дівчино, з горіха зерня,
Чом твоє серденько — колюче терня?
Чом твої устонька — тиха молитва,
А твоє слово острє, як бритва?
Чом твої очі сяють тим чаром,
Що то запалює серце пожегаром?...

Ця пісня ллється як струмочок, а бентежні слова проникають у саме серце, торкаючи в душі найпотаємніші струни. Звертаючись до інтимної лірики Іван Франко у своїх віршах-піснях розповідає про свою любов, про своє кохання.

Ох, тії очі темніші ночі,
Хто в них задивиться, й сонця не хоче!
І чом твій усміх — для мене скрута,
Серце бентежить, як буря люта?
Ой ти, дівчино, ясна зоре!
Ти мої радощі, ти моє горе!
Тебе кидаючи, любити мушу,
Тебе кохаючи, загублю душу.

Цей романс (слова І. Франка, музика А. Кос-Анапольського) дуже часто звучить на концертах наших відомих артистів.

У збірці «Мій ізмарагд», у вірші «Поет мовить» він розмірковує про життя поета, посилаючись на себе.

Вниз котиться мій віз. Пов'яли квіти,
Літа на душу накладають пута.
Вже не мені в нові світи летіти!
Війну з життям програв я, любі діти!
Cosa perduta!¹
З яким же запалом я йшов до бою!
Як рвалася вперед душа вітхнута!
Горіло серце чистою любов'ю!..
І що ж здобув? Лишив що за собою?
Cosa perduta!

Що характерне у творчості Франка – це праця - єдине, що здатне творити і вдосконалювати людину, вселяти в неї живі пориви, давати їй життєву снагу, пісню, почування гідності, правди, свободи. У вірші «Пісня і праця» мати звертається до нього:

"Синку, кріпися! — мені ти твердила. —
Адже ж не паном родився ти, чей!
Праця, що в гріб мене вчасно вложила,
Та лиш тебе доведе до людей".

А поет їй відповідає

Правда, матусю! Спасибі за раду!
Я її правди не раз досвідив.
Праця дала до життя мні принаду,
Ціль дала, щоб в манівцях не зблудив.

Поет дуже любив своє село і ніколи не поривав зв'язків з ним. У збірці «Із днів журби» є розділ «Спомини», де теж згадує минуле життя в рідному селі.

В село ходив. Душа щемить і досі
від тих картин, що зустрічав я там...
При праці старші, діти, голі й босі,
без догляду надворі; по хатах
маленькі плачуть, бо у полі мати.
Там знов дідусь недужий в хаті сам,
все кашля й стогне, та води подати
нема кому — палкий жнив'яний час!

***

Найгірше я людей боявсь тоді
І обминав, мов болючу рану,
Тужний їх вираз, лиця їх бліді
Болить мене, коли на них погляну.
Я знав, в якій вони живуть біді,
Та як же я до помочі їм стану?
Я знав, що пута їх міцні й тверді
І не зламавши їх, я марно зв'яну...

У збірці «Із літ моєї молодості» у вірші «Товаришам із тюрми» він пише:

Через хвили нещастя і неволі,
Мимо бур, пересудів, обмов,
Попливе до країни святої,
Де братерство, і згода, й любов.

У 1905 році Франко написав поему «Мойсей». У передмові до неї він зазначив, що «основною темою поеми я зробив смерть Мойсея як пророка, не признаного своїм народом. Ся тема в такій формі не біблійна, а моя власна, хоч і основана на біблійнім оповіданні».

У цьому творі поет втілює прагнення українського народу до боротьби за своє визволення. Він висловив надію, що наш народ повстане проти своїх тиранів і в жорстокій битві вибере свою жадану волю.

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожжю,
Людським презирством, ніби струпом, вкритий!

Твоїм будучим душу я тривожу,
Від сорому, який нащадків пізних
Палитиме, заснути я не можу.
Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, вперешся Бескидом,
Покотиш Чорним морем гомін волі
І глянеш, як хазяїн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі.

З 1908 року стан здоров'я Івана Франка значно погіршився, та він продовжував наполегливо працювати, за останній період він написав «Нарис історії українсько-руської літератури» (1910 рік), «Студії українськими народними піснями» (1913 рік), здійснив велику кількість перекладів античних поетів.

28 травня 1916 року о четвертій годині дня перестало битися серце генія українського народу. Помер Іван Якович Франко у Львові, похований на Личаківському цвинтарі.

...Заглиблений у книг нових і давніх стоси,
Він слухав голоси з низин і з-понад хмар,
І хоч хитався він, та мав високий дар
Гніт ненавидіти і люд любити босий.
Дорога у житті самотньому тяжка;
Навколо — ворогів закрадливість лукава,
Панки, що «люблять Русь» для ласого шматка...
Та ранив тяжко він беркута і удава,
І проміж нас живе ясна і чиста слава
Малого Мирона, великого Франка.
(Максим Рильський, 1932 р.)

Список літератури.

1. Басс І. І. Іван Франко, Біографія / І. І. Бас. – К. : Вид-во «Наукова думка», 1966. – 256 с.
2. Грицак Ярослав ...Дух, що тіло рве до бою.../ Я. Грицак. – Львів :Вид-во «Каменяр», 1990. – 161 с.
3. Жулинський Микола. «Він знав як багато важить слова...» / М. Жулинський. – К. : Вид. центр «Просвіта», 2008. – 134 с.
4. Макаровський Іван. Національно-державницькі погляди Івана Франка / І. Макаровський. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського НУ ім. Василя Стефаника, 2008.– 132 с.
5. Пастухов В., Запара С. Іван Франко – Каменяр: молот його символ, зміст праця. /В. Пастухов, С. Запара // Вісник СНАУ, 2008, вип. №-;. – с 353 – 356.
6. Франко Іван. Твори у двох томах. Том перший: Поезія / І. Франко// К.: Вид-во худ. літер. «Дніпро», 1981. – 533 с.